

Zadání

Český helsinský výbor se na nás obrátil s požadavkem na zpracování stanoviska k problematice omezení nebo zákazu návštěv ve zdravotnických zařízeních během chřipkové epidemie. Konkrétní otázky byly položeny následovně:

- A) Může poskytovatel zdravotních služeb vydat plošný zákaz návštěv či je výrazně omezit samostatně, popř. na doporučení krajské hygienické stanice?
- B) Jaký režim se uplatňuje specificky u dětí, rodičích žen a umírajících pacientů?

Právní úprava

- Zák. č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách
- Zák. č. 258/2000 Sb., zákon o ochraně veřejného zdraví

Ostatní prameny

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. května 2023, sp. zn. III. ÚS 3319/22

Analýza

Ad A) Může poskytovatel zdravotních služeb vydat plošný zákaz návštěv či je výrazně omezit samostatně, popř. na doporučení krajské hygienické stanice?

Právo přijímat návštěvy ve zdravotnickém zařízení je jedním ze základních práv pacienta. Dle § 28 odst. 3 písm. i) zákona o zdravotních službách má pacient právo přijímat návštěvy s ohledem na svůj zdravotní stav, v souladu s vnitřním řádem zdravotnického zařízení a způsobem, který neporušuje práva ostatních pacientů. Další možná omezení tohoto práva ze strany zdravotnického zařízení musí vždy vyplývat ze zákonného zmocnění.

Právu pacienta přijímat návštěvy pak odpovídá povinnost poskytovatele zdravotních služeb dle § 45 odst. 1 zákona o zdravotních službách vytvořit vhodné podmínky a opatření k tomu, aby byl výkon tohoto práva zajištěn. S tím se pojí i pravidlo, že vnitřní řád zdravotnického zařízení jakožto interní předpis nesmí zasahovat do práv pacientů nad míru, která je nezbytně nutná zejména pro řádný chod zdravotnického zařízení a respektování práv ostatních pacientů.

Z takto nastavené právní úpravy tedy vyvstává otázka, zda mohou poskytovatelé zdravotních služeb vlastním nařízením omezit či úplně zakázat návštěvy pacientů v době chřipkové epidemie. Ve stručnosti, zákaz či omezení návštěv pacientů z nařízení poskytovatele je vždy problematické, neboť k takovému nařízení nemají poskytovatelé zdravotních služeb zákonné zmocnění.

Podmínky pro omezení či zákaz návštěv ve zdravotnickém zařízení k předcházení šíření infekčních nemocí upravuje zákon o ochraně veřejného zdraví. V souladu s § 69 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 80 odst. 1 písm. g) a § 82 odst. 2 písm. m) zákona mohou při nebezpečí či vzniku epidemie vydávat mimořádná opatření k zákazu či omezení návštěv ve zdravotnických zařízeních Ministerstvo zdravotnictví nebo krajské hygienické stanice. Je zřejmé, že **zákonná úprava svěřuje pravomoc omezování návštěv během epidemie krajským hygienickým stanicím, resp. Ministerstvu zdravotnictví, a to formou mimořádných opatření**, nikoliv samotným poskytovatelům zdravotních služeb.

Omezit či zakázat návštěvy nemohou poskytovatelé zdravotních služeb ani s odkazem na § 15 zákona o veřejném zdraví. Ustanovení § 15 zákona sice zmocňuje poskytovatele činit hygienická a epidemiologická opatření k předcházení vzniku a šíření infekce spojené se

zdravotní péči. Tato pravomoc je ale omezena na nemoci, které mají svůj původ ve zdravotní péči poskytované uvnitř zdravotnického zařízení (např. bakteriální nozokomiální nemoci). Naopak se tato pravomoc nevztahuje na předcházení zavlečení nemocí zvenčí, která je svěřena krajským hygienickým stanicím, resp. Ministerstvu zdravotnictví.

Dle zákonné úpravy proto poskytovatel nemá pravomoc samostatně a plošně omezit či zakázat návštěvy ve zdravotnickém zařízení, neboť k tomu jednak není zmocněn zákonem a jednak tím nad míru zasahuje do zákonného práva pacienta.

Objevuje se také otázka, zda může poskytovatel návštěvy omezit či zakázat na základě doporučení krajské hygienické stanice. Ani v tomto případě není splněna podmínka zákonného zmocnění. Byť poskytovatelé zdravotních služeb s krajskou hygienickou stanicí při vyhodnocování epidemiologických rizik spolupracují, konečné stanovení zákazu či omezení návštěv pacientů je svěřeno právě krajským hygienickým stanicím, které tak činí ve formě mimořádného opatření.

Ad B) Jaký režim se uplatňuje specificky u dětí, rodících žen a umírajících pacientů?

Od běžných návštěv je pak nutné odlišovat jednak jiné zákonné režimy přítomnosti blízkých osob u pacienta a jednak návštěvy pacientů, kteří se nacházejí ve zvlášť zranitelné či zásadní životní situaci. Mezi takové pacienty řadíme také děti, rodící ženy a umírající pacienty. U těchto pacientů může být omezení práva na návštěvy a přítomnost blízkých osob ještě závažnějším zásahem do jejich soukromí, rodinného života a důstojnosti.

Předně je tedy třeba rozlišit mezi právem pacienta přijímat návštěvy dle § 28 odst. 3 písm. i) zákona o zdravotních službách a právy na:

- nepřetržitou přítomnost zákonných zástupců či jiných osob u nezletilého pacienta dle § 28 odst. 3 písm. e) bod 1.,
- nepřetržitou přítomnost opatrovníka u pacienta s omezenou svéprávností § 28 odst. 3 písm. e) bod 2.,
- přítomnost osoby blízké určené pacientem dle § 28 odst. 3 písm. e) bod 3.

Právo pacienta na přítomnost blízké osoby, resp. právo dětského pacienta na nepřetržitou přítomnost zákonného zástupce, příp. dalších osob je tak třeba chápat samostatně a rozlišovat jej od práva pacienta přijímat návštěvy. Jestliže je zde zmocnění krajské hygienické stanice,

resp. Ministerstva zdravotnictví omezovat v rámci epidemiologických opatření návštěvy pacientů ve zdravotnickém zařízení, **práva na nepřetržitou přítomnost osoby u nezletilého pacienta a právo na přítomnost osoby blízké takto omezit nelze.**

Ve vztahu k dětským pacientům se tedy vždy uplatní zákonná úprava dle § 28 odst. 3 písm. e) bod 1. zákona o zdravotních službách, a sice že dětský pacient má právo na nepřetržitou přítomnost zákonného zástupce, popř. jiné osoby blízké, s tím, že realizace tohoto práva má být v souladu s vnitřním řádem a nemá narušit poskytování zdravotních služeb. Z toho bez dalšího také vyplývá, že zákonní zástupci či jiné určené osoby nejsou omezení návštěvními hodinami. V souladu se systematickým výkladem zákona o zdravotních službách je také nutné zdůraznit, že dětský pacient má právo na nepřetržitou přítomnost matky i otce, a nikoliv pouze jednoho z rodičů, neboť zákon o zdravotních službách ve vztahu k zákonným zástupcům dětského pacienta systematicky hovoří o obou rodičích. Stejně tak je třeba umožnit nepřetržitou přítomnost u dítěte jiné určené osobě, pokud zákonní zástupci u dítěte být nemohou.

Ve vztahu k rodičím ženám je třeba zdůraznit, že otec nebo jiné osoby u porodu nejsou běžnou návštěvou, tj. nejedná se o právo na přijímání návštěv, ale právo na přítomnost osoby blízké podle § 28 odst. 3 písm. e) bod 3. zákona o zdravotních službách. Za rodičí ženy se v této otázce postavil i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 3319/22, ve kterém označil právo na přítomnost otce u porodu za nedílnou součást práva na rodinný život, které nemůže být omezeno zákazem z důvodu probíhající epidemie. Při extenzivním výkladu práva rodičích žen na přítomnost osoby blízké je také současně třeba umožnit rodičí ženě přítomnost doly nebo porodní asistentky.

Umírající pacienti jsou pak zvlášť zranitelnou skupinou pacientů, neboť neumožnění návštěvy a přítomnosti osob blízkých je nezvratným zásahem do jejich práv na soukromí a rodinný život a do jejich důstojnosti. Specifické postavení umírajících osob je třeba chápat optikou Charty práv umírajících Rady Evropy, která zaručuje právo pacienta na přítomnost blízkých až do posledních chvil. Plošné omezení či zákaz přítomnosti blízkých osob a návštěv u umírajících pacientů v době epidemie chřipky je proto vždy třeba vnímat jako disproporční zásah do lidských práv. Je třeba zmínit, že tato diskuze probíhala již během pandemie Covid-19, kdy i v této době platila výjimka ze zákazu návštěv pro pacienty v terminálním stádiu či pacienty hospiců.

Jestliže jsme ve vztahu k dětským pacientům, rodičím ženám a umírajícím pacientům zdůrazňovali především jejich právo na přítomnost osoby blízkých v režimu § 28 odst. 3 písm. e) bod 1. – 3. zákona o zdravotních službách, pak je nutné jejich specifické postavení vnímat rovněž ve vztahu k návštěvám dle § 28 odst. 3 písm. i) zákona. I přes platné zákazy návštěv je třeba u těchto pacientů s ohledem na proporcionalitu činit výjimky a vážit, zda postačí i méně invazivní opatření, jako např. používání ochranných pomůcek.

V Praze dne 31. 1. 2025

JUDr. Barbora Steinlauf, advokátka